

Lang vei til felles global miljøstatistikk

For å sikre at jordklodens temperatur ikke stiger mer enn to grader, må verdens klimagassutslipp halveres innen 2050, har FNs klimapanel konkludert. Men vet vi nok om klimaendringene – og hva de fører til? Miljøstatistikere har begynt å samarbeide på tvers av nasjonale og regionale grenser. De har en lang vei å gå for å enes om data og analyser.

Natasza P. Sandbu

I april i år møttes over 120 statistikere, analytikere og miljøbyråkrater fra hele verden i Oslo, for å diskutere klimaendringene og miljøstatistikk i et globalt perspektiv. Konferansen var arrangert av FN, med Statistisk sentralbyrå (SSB) som vert. Under diskusjonene kom det blant annet til uttrykk en forskjell mellom de fattige og de rike landenes tilnærming til innholdet i miljøstatistikken. Representantene for u-landene etterlyste en sosial dimensjon og markerte behovet for data om befolkningens levekår under klimaendringene.

Utviklingslandene er mer umiddelbart truet av global oppvarming enn resten av verden. De befinner seg i områder der ekstremvær, flom eller tørke allerede rammer hardt, og de er fattige fra før. Samtidig forventes de å stå for meste parten av framtidige klimagassutslipp, som vil komme med den uunngåelige velstandsutviklingen. Mange av disse ressursfattige landene mangler offisiell statistikk over miljø og klima.

Få utviklingslandene med

Samfunnsspeilet spurte seksjonssjef Bjørn K. Getz Wold i SSB om hans syn på internasjonalt samarbeid om miljødata. Byrået bistår en rekke afrikanske, asiatiske og noen europeiske land med å bygge opp statistisk kompetanse og praksis. Wold leder dette arbeidet. Vi spurte hvorvidt behovet for miljødata i den ressursfattige verden er prekært.

– Det er åpenbart prekært, sier Wold. – I SSB har vi jobbet med utvikling i 15 år. Kompetansen har bedret seg i løpet av denne tiden, men generelt sett har utviklingslandene en mangelfull offisiell statistikk. De fleste er kommet i gang med å bygge opp brukbare data på noen områder, men langt fra på alle. I Norge og de fleste OECD-landene har vi utviklet miljøstatistikk med utgangspunkt i økonomisk statistikk, og vi har kommet langt på dette området. Men vi kunne starte ut fra en god økonomisk statistikk, påpeker han.

– U-landene mener det er viktig å måle klimaendringenes påvirkning på helse, boligforhold, arbeid og inntekt som en del av miljøstatistikken. Er denne tilnærmingen mer fruktbar enn et rent økonomisk perspektiv?

– Den er mer fruktbar, både for å kartlegge situasjonen og for å få utviklingslandene med. Skal de være interessert i dette, må også virkninger og effekter som tørke og sosiale forhold med, fordi det er der de store problemene for utviklingslandene ligger. Norge, med Statistisk sentralbyrå som fagorgan, har begynt å lage en indeks for bærekraftig utvikling der noen av disse elementene er med. Men vi er i begynnelsen stadium, og indeksen gjelder kun for Norge.

Natasza P. Sandbu er redaktør for Samfunnsspeilet og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (natasza.sandbu@ssb.no)

– Hvis SSB lykkes med å utvikle en brukbar modell, vil mindre ressurssterke land kunne ta den i bruk. Tenker fagmiljøene i samme retning internasjonalt, eller er kartlegging av bærekraftig utvikling utelukkende en norsk spesialitet?

– Selv om det også skjer i andre OECD-land, savner jeg en innsats for å utvikle dette som globale standarder og hjelpe de fattige landene å implementere dem. Her er vi kommet kort.

– Hva mener du med ”kort”?

– Jeg pleier å si at miljøstatistikk bør ha tre elementer: Vi bør se på det som skaper miljøvirkninger. Denne «linken» har vi etablert godt i Norge, fra økonomi til miljøvirkninger. Vi har kunnet måle og redusere en rekke industriutslipp av klimagasser.

– Det andre elementet er «hvordan dette virker», for eksempel på ekstremvær, oversvømmelser og ikke minst tørke. Den tredje bolken er «hvilke effekter dette får» – det vil si hvilke sosioøkonomiske ringvirkninger klimaendringene får. Det mest ekstreme utfall er små øystater som kan bli oversvømt. U-landene er spesielt opptatt av de to siste elementene, kan Wold bekrefte.

Teori og praksis

– Samfunnsspeilet er opptatt av hva som blir gjort for å få alle de nevnte elementene med i statistikken. Eller ligger dette på et teoretisk plan?

– Knappt nok det! svarer Wold.

– Også i de rike landene?

– Her skjer det foreløpig snarere på forskningsarenaen enn innenfor offisiell statistikk. Forskere er opptatt av effektene, de skriver forskningsrapporter. Den store utfordringen er å systematisere all denne kunnskapen fram til statistikkstandarder. Men å kartlegge effektene av klimaendringer er en komplisert prosess. Først må man ha noe å si om klimagassutslipp, både i en del land og globalt sett, så om påvirkning på miljøet, for eksempel tørke. Her er man allerede enige om at det er en årsakssammenheng, men kanskje ikke like enige om påvirkningsmekanismene. Så må man si noe om hvordan klimaendringene gir sosioøkonomiske konsekvenser.

Seksjonssjef Bjørn K. Getz Wold i Statistisk sentralbyrå leder en workshop ved Sør-Sudans statistikkontor i byen Juba i 2007. Foto: SSB

– Sagt med andre ord dreier det seg om at folk flykter fra flom- og tørkeområder?

– Vi har så vidt sett det allerede, men det kommer til å bli verre, derfor trenger vi også data om det som faktisk skjer, sier Wold. Han viser til en diskusjon om landbruksproduksjon som han synes er spesielt interessant i denne sammenheng:

– Det går an å si at klimaendringene også har noen positive effekter for landbruket. I de kommende 20-30 årene blir det bedre tempererte soner for eksempel i Norge og ikke minst i Russland. Det stemmer sikkert. Men det er nødvendig å se helheten, fordi den afrikanske bonden ikke kan pakke sammen og reise til Russland for å slå seg ned der. Klimaendringene går ut over alle tropiske områder, og der kommer landbruksmulighetene til å bli dårligere, dels på grunn av svingninger i været, dels på grunn av det blir mer tørke.

– Samtidig, siden det blir mer landbruksproduksjon i verden, blir maten på verdensbasis billigere. Så man kunne kanskje forsyne landene som har mistet landbruket? Men poenget er jo at når den fattige bonden ikke klarer å produsere mat, har han heller ikke råd til å kjøpe mat, selv om prisen bli halvert.

– Å gi maten ut gratis til millioner av mennesker er neppe realistisk? Å betrakte nesten hele Afrika som sosialklient?

– Det er ikke realistisk, og det går ikke av andre sosiale og demografiske årsaker. Så hva skjer da? Da kommer man tilbake til at det er på tide at Afrika industrialiseres. Men den eneste måten et land kan bli industrialisert på, er at de klarer å utvikle brukbar produksjon på det området der de har gode forutsetninger. I mange land i Afrika er det først og fremst landbruk, selv om noen av dem også har naturressurser. De som ikke har det, er avhengige av å få opp landbruksproduksjonen, slik at de får spart opp noe kapital og investert i annen produksjon.

– Er vi vitne til et uløselig problem, der en rekke afrikanske land er nødt til utvikle sitt landbruk samtidig som de rammes av tørke?

– Det er en stor utfordring, men det bør være mulig å få opp landbruksproduksjonen i fattige land ved de samme tiltakene som vi brukte i Norge da vi innførte den store produksjonsøkningen i landbruket; det vil si å gi mer gjødsel, utvikle bedre vanningsystemer og markedssystemer. Programmet for subsidiering av gjødsel i Malawi har fungert veldig bra. Mulighetene er der, slår Wold fast.

Trenger bedre scenarier

– FNs statistikkdirektør Paul Cheung sa på konferansen i Oslo at det trengs mer sofistikerte, mer detaljerte scenarier til støtte for Klimapanelets konklusjoner.

– Det er veldig riktig at det trengs, ikke minst fordi Klimapanelet har ganske stort spenn i hva de selv skisserer på enkelte områder. Det bør settes sammen «pakker» av både veldig sannsynlige og ikke så sannsynlige samt mulige scenarier, påpeker Wold.

– Hva gjør SSB for å bygge opp utviklingslandenes kompetanse i statistikk? Hvilke land får denne hjelpen?

– Vi har vært med på å bygge kompetanse i to hovedgrupper utviklingsland. Den ene gruppen har vært tradisjonelle norske partnere i utviklingssamarbeid, i hovedsak afrikanske og noen asiatiske land. Så har det vært områder som Utenriksdepartementet oppfordrer norske institusjoner til å delta i. Vi hjelper en rekke såkalte overgangsland som tidligere tilhørte Øst-Europa og Sovjetsamveldet. For eksempel Kasakhstan, Kirgisistan og Moldova. Også de baltiske landene var med, men nå er de selvhjulpne. De baltiske landene er et eksempel på at samarbeidet har vært vellykket. Nå gir de teknisk assistanse til andre.

– Enkelte andre land er plukket ut fordi vi har hatt forskningssamarbeid med dem, slik som Kina som SSB har hatt et langt samarbeid med om statistikk generelt, men også om miljøstatistikk. Kina er jo både et rikt og et fattig land. Vi har blant annet jobbet sammen med å etablere målesystemer for luftforurensning i byene og koble dataene til økonomisk vekst, slik at de kan følge veksten i byene og utslippene av de farlige klimagassene i boområdene, kan Wold fortelle.

Innsats i flere trinn

– Hva er byråets bistand til afrikanske land?

– Nå samarbeider vi særlig med Mosambik, Malawi og Eritrea, tidligere også Uganda, Angola og Zambia. Der bygger vi opp økonomisk statistikk, sosial statistikk og landbruksstatistikk. Vi har diskutert miljøstatistikk også, og disse landene har begynt å signalisere interesse for det. Men siden miljøstatistikken i dag i hovedsak bygger på økonomisk statistikk, kreves det en innsats i flere trinn for å etablere statistikk over aktiviteter som gir miljøvirkninger.

– På den annen side er det viktig – og mulig – allerede nå å bygge opp statistikk over virkningene av miljøendringene på viktige områder. I Afrika vil det si landbruk, fordi man må regne med mer tørke i perioder. Hvilke effekter kan det få? Her kunne vi sett for oss stor nytte av ulike scenarier. Kan for eksempel tørke kompenseres med subsidiert gjødsel som gjør det mulig å øke produksjonen i de gode årene? Hvor vil det være lønnsomt med mer investering i kunstig vanning på et lavt teknologinivå? På dette området ser vi et stort behov og mener at Norge kan bidra med ekspertise, men vi må trekke inn annen ekspertise også.

– Det vi gjør konkret, er først og fremst å lære opp de ansatte på de nasjonale statistikk-kontorene slik vi lærer opp våre egne nyansatte. Vi viser dem mulighetene og diskuterer hvordan statistikken kan legges opp hos dem, så følger vi med hvordan de gjør det og kommer med råd.

Når leveveien blir forrykket

– Miljø og fattigdom holder på å bli ett og samme tema i den internasjonale debatten om økonomi, klima og politikk. Samfunnsspeilet spør om det er i denne retningen den globale tenkningen går.

– I hvert fall deler av den globale tenkningen. Det har vært forskjellige meninger om klima og klimastatistikk, men det finnes en klar trend, bekrefter Wold. – Som sagt er afrikanske land veldig opptatt av tørke. De rike landene har erkjent problemet og er enige om at vi må gjøre noe med det. Vi er i begynnelsesstadiet. Så er det øystatene som blir oversvømmet. Dette er en effekt vi allerede ser.

Han kan fortelle om en samtale han hadde på FN-konferansen om miljøstatistikk i Oslo: – Jeg fikk selv en øyeåpner vekker da jeg fikk snakket med en statistiker fra Maldivene. Hun var opptatt av miljøstatistikk og lurte på hva vi gjorde. Selv hadde hun allerede sett effektene av klimaendringene på Maldivene. Folk var redde for at vannet skulle stige, de hadde opplevd tsunami og ekstremvær, og begynte å bli redde for mer ekstremvær.

– Redselen hadde ført til en intern forflytting fra de minste øyene inn til de største, særlig til den største der hovedstaden ligger. Den tradisjonelle leveveien som var knyttet til sjøen og ressursene i sjøen, ble for lite for dem som nå bodde der. Noen fikk jobb i turistindustrien, men arbeidsledigheten steg, og det ble et press på boligområdet. Den gamle leveveien, med å høste fra havet og plusse på med turistnæring, ble plutselig forrykket.

Mye uenighet – men håp etter Kyoto

– Land som Maldivene har trolig liten påvirkning på hvordan de rike landenes fagmiljøer tenker og jobber. Kan man likevel håpe på at statistikere kommer sammen og lager felles miljødata, ikke bare lokalt, men også på regionalt og globalt nivå, slik at politikere bestemmer og inngår avtaler på et solid grunnlag?

– Her trengs det åpenbart en innsats, også fra SSB. Mye gjøres, men så langt først og fremst i forbindelse med årsakene til miljøendringene. Å enes om internasjonale standarder i statistikk er en lang vei å gå, men det har jo latt seg gjøre for Kyotoprotokollen. Det er åpenbart at utslipp kan måles på mange måter, og Kyotoprotokollen viser enighet om måten å gjøre det på, understreker Wold. Han nevner uenigheten rundt Norges oljevirksomhet som eksempel på det motsatte:

– Det er stor diskusjon om utslippene fra vår egen oljeproduksjon. Noen sier at utslippene i Nordsjøen ikke kan tas med som Norges utslipp, fordi det er noe vi gjør for å produsere olje og gass, og gass er jo mye bedre enn kull. Man mener at det er de andre, det vil si brukerne av olje og gass, som bør ta disse utslippene på sin kappe. Så er den andre ekstreme holdningen, at Norge ikke bare bør ha ansvar for disse utslippene, men også for utslipp fra bruken av olje og gass som er hentet i Nordsjøen. Internasjonale flyreiser er et annet eksempel – hvem som skal ta ansvaret for utslipp der.

– Det er mye uenighet, men Kyotoprotokollen er et bevis på at det er mulig å komme til enighet om hva som skal tas med i statistikken nå. Jeg tror at det som særlig kreves i framtiden, er det som vi har snakket om, nemlig scenarier for hvordan klimautslippene kan tenkes å påvirke andre forhold – både scenarier og mer detaljert statistikk, sier sjefen for SSBs internasjonale utviklings-samarbeid.

Å enes om internasjonale standarder i statistikk er en lang vei å gå, men det har jo latt seg gjøre for Kyotoprotokollen, sier Bjørn K. Getz Wold. Foto. SSB